

Razvoj arhivske službe na području Međimurja

JASNA POŽGAN, DR. SC.

Voditeljica stručnih poslova obrade i sređivanja, Državni arhiv za Međimurje, Štrigova 102, 40312 Štrigova, Hrvatska
e-mail: jasnapozgan@yahoo.com

Development of Archival Service in the County of Medjmurje

ABSTRACT

The development of the archival department according to the rules of the archive profession started in 1954 with the foundation of the City Museum of Čakovec (The Museum of Međimurje Čakovec) as an authority cultural institution for Međimurje as well as with the establishment of the Archives Committee in 1957, the members of which were the directors of the City Museum of Čakovec and the Historical Archives in Varaždin. The Historical Archives in Varaždin also kept and processed archival records for Međimurje in the local collection centres in Prelog, Čakovec and Štrigova from 1961 until the foundation of the State Archives for Međimurje in 2007. Its official activity began on November 1 2008, when it was established as the authority archival institution for Međimurje. The State Archives of Međimurje currently holds 281 archival fonds or 2,550 running metres of archival records for the period from 1721 to 2002.

Lo sviluppo del servizio archivistico nella regione di Medjmurje

SINTESI

Lo sviluppo del dipartimento archivistico in osservanza alle regole della professione archivistica iniziò nel 1954 sia con la fondazione del Museo cittadino di Čakovec come autorità istituzionale culturale per Medjmurje che con la fondazione del Comitato archivistico nel 1957, i membri del quale erano i direttori del Museo cittadino di Čakovec e l'Archivio storico di Varaždin. Quest'ultimo detenne e gestì anche documenti d'archivio per Medjmurje nei locali centri di Prelog, Čakovec e Štrigova dal 1961 alla fondazione dell'Archivio di stato di Medjmurje nel 2007. La sua attività ufficiale ebbe inizio nel novembre 2008, quando venne istituito come autorità istituzionale archivistica per Medjmurje. L'archivio di stato di Medjmurje possiede attualmente 281 fondi archivistici per 2.550 metri lineari di documenti archivistici che coprono il periodo dal 1721 al 2002.

Razvoj arhivske službe v Međimurju

IZVLEČEK

Razvoj arhivske službe v skladu s pravili arhivske stroke se je začel leta 1954 z ustanovitvijo Mestnega muzeja Čakovec (Muzej Međimurja Čakovec) kot merodajne kulturne usta nove na području Međimurja kot tudi z ustanovitvijo arhivske komisije leta 1957, za člana katere sta bila imenovana tudi direktor Mestnega muzeja Čakovec in direktor Zgodovinskega arhiva v Varaždinu. Zgodovinski arhiv v Varaždinu je od leta 1961 dalje izvajal arhivsko službo na području Međimurju s pomočjo arhivskih zbirnih centrov v Prelogu, Čakovcu in Štrigovi. Leta 2007 pa je bil ustanovljen Državni arhiv za Međimurje, ki je pričel z delom 1. novembra 2008. Državni arhiv v Međimurju hrani trenutno 281 arhivskih fondov oziroma 2550 tekočih metrov arhivskega gradiva za obdobje od 1721 do 2002.

Razvoj arhivske službe na području Međimurja

APSTRAKT

Razvoj arhivske službe prema pravilima arhivske struke započeo je sa osnivanjem Gradskog muzeja u Čakovcu (Muzeja Međimurja Čakovec) 1954. godine kao mjerodavne kulturne institucije na području Međimurja odnosno osnivanjem arhivske komisije 1957. godine u čiji sastav su imenovani direktori Gradskog muzeja Čakovec i Historijskog arhiva u Varaždinu. Historijski arhiv u Varaždinu je od 1961. godine vršio arhivsku službu i na području Međimurja preko sabirnih arhivskih centara (Prelog, Čakovec, Štrigova) do utemeljenja Državnog arhiva za Međimurje 2007. godine odnosno početka njegova djelovanja 1. listopada 2008. godine kao mjerodavne arhivske institucije na području Međimurja. Državni arhiv za Međimurje danas čuva 281 arhivski fond odnosno 2550 dužnih metara gradiva u rasponu od 1721. do 2002. godine.

Razvoj arhivske službe u Međimurju

Razlog zbog kojeg sam odabrala ovu temu proizlazi iz činjenice što sam sama djelatnica navedene ustanove koja je utemeljena 2007. godine kao i činjenice da mi je iz istih razloga navedena tema najbliža.

Razvoj arhivskih institucija povezan je s razvojem i djelovanjem institucionalnih struktura. Arhivi kao specijalizirane ustanove čija svrha postojanja proizlazi iz činjenice da obavljaju poslove poput zaštite, čuvanja, obrade i korištenja arhivskog gradiva nastaju zahvaljujući razvoju modernih država tokom 19. stoljeća, a u sprezi sa pojavom nacionalnih pokreta, te širenju novih shvaćanja uzrokovanih razvojem znanosti, kulture i obrazovanja. Daljnji razvoj arhivskih institucija bio je uvjetovan potrebama građanskog društva koje se razvija tokom 19. stoljeća, upravnih i gospodarskih subjekata i utjecajnim individuama. Današnje arhivske institucije kao dio sustava javne uprave odnosno znanosti i kulture nastaju tijekom 20. stoljeća.

Na području Hrvatske razvoj modernih arhivskih ustanova tekao je neujednačeno i sporo zbog više faktora poput teritorijalne i političke rascjepkanosti, ograničene političke autonomije i sl. Usprkos tome na današnjem području Hrvatske postojao je višestoljetni kontinuitet u skrbi za arhivsko gradivo čime je potvrđena pripadnost Hrvatske srednjoeuropskom odnosno sredozemnom civilizacijskom krugu. Na području sjeverne Hrvatske značajnu ulogu u čuvanju gradiva imale su vjerske ustanove (kapitoli) kao loca credibilia i slobodni kraljevski gradovi. Osnovno obilježje ovakvog sustava zaštite proizlazilo je iz činjenice da su stvaratelji sami skrbili o trajnom čuvanju vlastitog gradiva prvenstveno zbog jamstva u čuvanju njihovih pravnih interesa.

Počeci razvoja modernih arhivskih ustanova na području Hrvatske mogu se pratiti od 50-tih godina 20. stoljeća kada je donesen prvi arhivski zakon na području tadašnje Jugoslavije koji se primjenjivao na čitavom području do donošenja arhivske regulative za svaku republiku¹. 1950. godine utemeljen je među prvim arhivskim ustanovama Arhiv grada Varaždina. Iako je navedeni zakon postao temelj osnutku navedene ustanove ista je u početku djelovala kao ustrojstvena jedinica Gradskog muzeja Varaždin koristeći dio njegovih prostornih kapaciteta. Nakon imenovanja prvog arhivista Arhiva grada Varaždina 27. veljače 1950. godine tokom iste godine pokrenute su inicijative za osnutkom Gradskog arhiva Varaždin od strane tadašnjih upravnih tijela, ali će sve aktivnosti rezultirati konačnim utemeljenjem Arhiva grada Varaždina kao samostalne ustanove potkraj 1951. godine. Nakon osnutka nove ustanove nametnula se potreba za razgraničenjem u djelatnosti između Gradskog muzeja Varaždin i Arhiva grada Varaždina budući da je od samog osnutka 1925. godine Muzej povremeno, a u poratnom razdoblju nakon 1945. godine redovito prikupljao arhivsko gradivo, te je tokom razgraničenja Arhiv grada Varaždina preuzeo od Gradskog muzeja Varaždin arhivsko gradivo upravnih tijela (Poglavarstvo grada Varaždina, 1209-1848.g.), obiteljske fondove, zbirke i dio knjižnog gradiva. Novoutemeljena ustanova će od samih početaka uz redovne poslove (prikupljanje, čuvanje, sređivanje, obrada) razviti jaku kulturno-prosvjetnu djelatnost u obliku izložbi, organizaciji predavanja, publiciranju radova o značenju arhivskog gradiva u lokalnim glasilima i sl. Uz to Arhiv će početi razvijati izdavačku djelatnost odnosno njegovi stručni djelatnici će početi raditi na pripremi najznačajnijeg gradiva za objavljivanje. Zbog svega toga Arhiv će početi dobivati na značaju kao kulturna ustanova regionalnog značenja².

U poratnom razdoblju odnosno 1954. godine zahvaljujući inicijativi tadašnjeg upravnog tijela u Čakovcu je utemeljen Gradski muzej Čakovec kao gradska kulturna institucija koja će kasnije prerasti u regionalnu instituciju što će rezultirati promjenom naziva u Muzej Međimurja Čakovec koji će pored materijalne kulturne baštine prikupljati i arhivsko gradivo³. Novoutemeljena ustanova obavljala je arhivske poslove do druge polovine 50-tih godina kada je od tadašnjeg upravnog tijela pokrenuta ini-

1. Pregled arhivskih fondova i zbirki Republike Hrvatske, Zagreb 2006, str. 17-18.; Josip KOLANOVIĆ, *Arhivi u Socijalističkoj Republici Hrvatskoj, Arhivski fondovi i zbirke u arhivima i arhivskim odjelima u SR Hrvatskoj*, Beograd 1984, str. 20-21. Opći zakon o državnim arhivima donijet je 1950. godine.

2. Damir HRELJA, *Zapisi iz prošlosti (povodom 60-te obljetnice Državnog arhiva u Varaždinu)*, Varaždin, 2010/2011, str. 3-15. Za arhivistu Arhiva grada Varaždina imenovan je prof. Mirko Androić koji će narednih 30 godina obnašati dužnost ravnatelja varaždinskog Arhiva.

3. Vladimir KALŠAN, *Međimurska povijest*, Čakovec 2006, str. 385. Muzej je osnovan inicijativom tadašnjeg Narodnog odbora gradske općine Čakovec kao mjerodavnog tijela.

cijativa za osnutkom Arhiva odnosno ustrojavanjem arhivskog odjela u okviru Gradskog muzeja Čakovec, te će se takva situacija održati do početka 60-tih godina dvadesetog stoljeća⁴.

Prema Odluci Savjeta za kulturu i nauku NR Hrvatske br. 1907/1957. od 27. svibnja 1957. godine određeno je područje nadležnosti pojedinih arhivskih ustanova prema kojoj je Arhiv grada Varaždina mjerodavan za obavljanje arhivske službe na slijedećem području: kotarevi Varaždin, Čakovec, Koprivnica i Krapina. 1959. godine uslijediti će promjena naziva u Historijski arhiv u Varaždinu, a iste godine povjereno mu je prema rješenju upravnog tijela vršenje arhivske službe na području kotara Čakovec. Radi lakšeg obavljanja djelatnosti na tako velikom području nadležnosti Historijski arhiv Varaždin će morati ustrojiti arhivske sabirne centre kao organizacijske jedinice koji su trebali obavljati osnovne poslove poput preuzimanja, inventarizacije, osnovnog sređivanja i čuvanja do konačnog otpremanja gradiva u sjedište Ustanove. Sukladno proširenju teritorijalne nadležnosti Historijski arhiv u Varaždinu izvršiti će promjene u unutarnjem ustrojstvu, te će nakon uspostave suradnje sa lokalnim upravnim tijelima radi osiguranja prostora za obavljanje arhivske službe ustrojiti slijedeće arhivske sabirne centre: Čakovec, Krapinu i Koprivnicu. Arhivski sabirni centar za kotar Čakovec osnovan je sa sjedištem u Prelogu u prizemnom prostoru tadašnjeg Općinskog suda ukupne površine 150 m² 1960. godine, a započeo je djelovati u dodjeljenom prostoru od 1. svibnja 1961. godine. Narednih godina, 1962. i 1963., Historijski arhiv Varaždin će uspjeti osigurati prostor u Starom gradu u Čakovcu (od 1954. godine djeluje današnji Muzej Međimurja Čakovec) koji će koristiti za obavljanje arhivske službe na području kotara Čakovec. U razdoblju od 1962. do 1969. godine Arhiv će koristiti dodjeljene prostore u Prelogu i Čakovcu za obavljanje arhivske djelatnosti (spremišni prostori). Zbog pogoršanja uvjeta u Prelogu dotada prikupljeno arhivsko gradivo premješteno je u Stari grad u Čakovcu gdje će ostati do 2002. godine. Zbog suočavanja sa nedostatnim slobodnim prostorom kao i neadekvatnim uvjetima čuvanja arhivskog gradiva u prostoru Starog grada u Čakovcu Arhiv će tokom 90-tih godina prošlog stoljeća započeti tražiti novo rješenje⁵.

Što se tiče formalno-pravnih uvjeta za obavljanje arhivske djelatnosti na području vlastite nadležnosti Historijski arhiv u Varaždinu je iste regulirao kroz sklapanje ugovora o obavljanju i sufinanciranju arhivske službe na području tadašnjih općina, te je 1963. i 1964. godine sklopio iste sa slijedećim općinama: Čakovec, Ivanec, Ludbreg, Novi Marof, Koprivnica, Krapina i Zlatar Bistrica. Samim time navedene upravno-teritorijalne jedinice su uz općinu Varaždin kao osnivača postale suosnivači Ustanove⁶. Formalno-pravni uvjeti se neće mijenjati u narednim razdobljima do uspostave samostalne Republike Hrvatske početkom 90-tih godina, te će i nakon teritorijalnog preustroja 1993. godine varaždinski Arhiv obavljati arhivsku službu na području današnje Varaždinske, Međimurske, te dijelova Krapinsko-Zagorske i Koprivničko-Križevačke županije⁷.

Arhivski sabirni centar Čakovec će nastaviti obavljati svoju temeljnu djelatnost iako u otežanim uvjetima, te će iz istih razloga njegovo djelovanje biti svedeno na minimum tokom 80-tih i 90-tih

4. HR-DAM 23., Narodni odbor općine Čakovec (1955.-1963.). U zapisnicima savjeta odnosno mjerodavnog savjeta za prosvjetu iz 1957. godine u jednoj od točaka pokrenut je prijedlog za osnutkom arhivske ustanove odnosno odjela u okviru Muzeja uz napomenu da je potrebno konzultirati direktora tadašnjeg Arhiva grada Varaždina, prof. Mirka Androića. U dokumentaciji poput platnih popisa mjerodavnog Narodnog odbora općine Čakovec i njegovih ustanova uočljivo je radno mjesto arhivskog manipulanta odnosno tehničara u sistematizaciji radnih mjesta Gradskog muzeja Čakovec. Navedeni podaci su uočeni prilikom sređivanja i obrade fonda 23., Narodni odbor općine Čakovec autorice ovog izlaganja.

5. Damir Hrelja, Zapisi iz prošlosti (povodom 60-te obljetnice Državnog arhiva u Varaždinu), Državni arhiv u Varaždinu, Varaždin, 2010./2011., str. 17-22.; HR-DAVŽ, f.554., Državni arhiv u Varaždinu (1950.-). U dopisu Historijskog arhiva u Varaždinu iz 1960. godine upućenom Narodnom odboru kotara Čakovec odnosno posredno općini Prelog ravnatelj Arhiva između ostalog predlaže osnivanje sabirnog arhivskog centra u Prelogu koji bi obuhvaćao oko 150 m² radnog odnosno spremišnog prostora, a kao prilog dopisu dodan je prijepis rješenja NOK-a Čakovec od 18. prosinca 1959. godine o organizaciji arhivske službe na području kotara Čakovec, te sufinanciranju Historijskog arhiva Varaždin kao izvršitelja iste službe.

6. HR-DAVŽ, f. 554., Državni arhiv u Varaždinu (1950.-), Podaci o ustanovi od 31. prosinca 1965., Ugovor o vršenju i sufinanciranju arhivske službe na području općine Čakovec te o suosnivačkim odnosima prema Historijskom arhivu u Varaždinu kao izvršitelju te službe; Službeni vjesnik kotara Varaždin, 19/1964., Odluka o vršenju arhivske službe na području Općine Čakovec, suosnivačkim odnosima prema Historijskom arhivu u Varaždinu, te o sufinanciranju Historijskog arhiva u Varaždinu kao izvršitelja te obavezne službe.

7. Teritorijalni preustroj je izvršen na temelju Zakona o područjima županija, gradova i općina u Republici Hrvatskoj iz 1992. godine, a osnivačka prava su prenijeta na državu odnosno Ministarstvo kulture RH, te se djelatnost arhiva financira iz državnog proračuna. Ustanova je 1993. godine promijenila naziv u Povijesni arhiv Varaždin, a od 1997. godine obnaša današnji naziv Državni arhiv u Varaždinu.

godina. Potkraj 90-tih godina Sabirni centar Čakovec opet nastavlja svoju redovnu djelatnost, a varaždinski Arhiv je zbog više čimbenika prisiljen tražiti novo prostorno rješenje za sabirni centar. Početkom 2000. godine Skupština Međimurske županije dodjeljuje Državnom arhivu u Varaždinu na korištenje staru zgradu Osnovne škole u Štrigovi. Nakon izvršene adaptacije i prenamjene zgrade tokom 2001. i prve polovine 2002. godine Arhiv će steći nešto manje od 1000 m² radnog i spremišnog prostora, te će u lipnju 2002. godine uslijediti preseljenje arhivskog gradiva iz Starog grada u Čakovcu u novi prostor u Štrigovi. Od tada će Sabirni arhivski centar za Međimurje djelovati u navedenom općinskom sjedištu⁸. Navedeni sabirni centar u Štrigovi će djelovati kao ustrojstvena jedinica Državnog arhiva u Varaždinu sve do osnutka Državnog arhiva za Međimurje prema Uredbi Vlade Republike Hrvatske 2007. godine odnosno razgraničenja djelatnosti prema Uredbi između dviju ustanova 2008. godine. Od jeseni 2008. godine Državni arhiv za Međimurje kao mjerodavna ustanova na području Međimurske županije započinje obavljati arhivsku djelatnost u zgradi dotadašnjeg sabirnog centra u Štrigovi⁹.

Arhivska djelatnost u Međimurju

Što se tiče obavljanja arhivske djelatnosti koja se podrazumijeva prema načelima arhivske struke (prikupljanje, čuvanje, obrada) njenim počecima može se smatrati osnutak Savjeta za arhive kod Savjeta za prosvjetu Narodnog odbora kotara Čakovec na početku 1957. godine odnosno inicijativa navedenog savjeta da se pokrene osnivanje arhivske ustanove koja bi se nalazila smještena u čakovečkom Starom gradu uz Muzej. U međuvremenu do osnutka arhivske ustanove prikupljanje arhivskog gradiva na području tadašnjeg kotara Čakovec trebao je provoditi Gradski muzej u Čakovcu na temelju ovlaštenja izdanog od strane varaždinskog Arhiva, a uz to je oformljena arhivska komisija za preuzimanje gradiva sastavljena od predstavnika Arhiva, Muzeja i predstavnika ustanova ili poduzeća koji predaju gradivo¹⁰.

Nakon uspostave suradnje sa lokalnom i regionalnom samoupravom na području vlastite nadležnosti Historijski arhiv u Varaždinu (pitanje prostora i sufinanciranja djelatnosti) započeo je aktivno obavljati redovne poslove vezano uz zaštitu arhivskog gradiva. Među redovne poslove kojima je dana veća pozornost spadali su poslovi nadzora pismohrana ustanova i poduzeća, njihov obilazak i evidentiranje. Zahvaljujući osnovanim sabirnim centrima (Čakovec, Koprivnica, Krapina) ustanova je mogla efikasnije obavljati poslove vanjske službe, te uz to aktivno raditi na poslovima preuzimanja, popisivanja i obrade arhivskog gradiva što se može iščitati u godišnjim izvješćima. Između ostalog Historijski arhiv u Varaždinu pokrenuo je i kulturno-prosvjetnu djelatnost s ciljem popularizacije arhivskog gradiva i Ustanove (izložbe, predavanja, tečajevi, izdavačka djelatnost i objavljivanje gradiva). Od kulturno-prosvjetnih djelatnosti vrijedi spomenuti arhivske izložbe mobilnog karaktera zahvaljujući kojima je Arhiv mogao prezentirati vlastito arhivsko gradivo u većem broju mjesta Međimurja, Hrvatskog zagorja, varaždinske regije i Podravine (Čakovec, Varaždin, Krapina, Koprivnica, Ludbreg, Štrigova, Mursko Središće, Prelog, itd.)¹¹.

8. Damir HRELJA, *Zapisi iz prošlosti (povodom 60-te obljetnice Državnog arhiva u Varaždinu)*, Varaždin, 2010/2011, str. 21-22. Zbog neadekvatnih mikroklimatskih uvjeta kao i prestanka sufinanciranja Arhiva od strane tadašnje općine Čakovec sabirni centar Čakovec je od 1981. do 1999. godine imao funkciju spremišnog prostora koji je za potrebe korisnika uređivao jednom tjedno dolaskom stručnih djelatnika iz Varaždina. Sredinom 1999. godine Arhiv je ishodio suglasnost za zapošljavanje stručnog djelatnika, arhivskog tehničara u Sabirnom centru Čakovec. Iste godine Muzej Međimurja Čakovec zatražio je od Državnog arhiva u Varaždinu da pronađe prostorno rješenje odnosno da isprazni prizemni prostor budući da im je isti potreban za muzejsku djelatnost. Nakon obraćanja na više strana u potrazi za prostornim rješenjem tadašnji župan Međimurske županije ponudio je Arhivu zgradu bivše Osnovne škole u Štrigovi, a Skupština Međimurske županije donijela je odluku o dodjeli zgrade u siječnju 2000. godine. Sredstva za adaptaciju i prenamjenu je u iznosu od 2,2 milijuna kuna osiguralo Ministarstvo kulture RH. Sav historijat oko preseljenja može se pronaći na web stranicama lokalnih tjednika, Međimurje i Međimurske novine: <http://www.medjimurje.hr>, www.mnovine.hr. Navedene činjenice je autorica ovog izlaganja saznala prije 9 godina od nekolicine današnjih djelatnika Državnog arhiva u Varaždinu.

9. Damir HRELJA, isto, str. 22-24.; Narodne novine, 14/2007., Uredba o osnivanju Državnog arhiva za Međimurje. Nova ustanova je započela djelovati u proljeće 2008. godine nakon provedenog postupka registracije i imenovanja ravnatelja ustanove, a razgraničenje je provedeno u jesen 2008. godine sklapanjem ugovora o razgraničenju u rujnu 2008. godine. Nova ustanova formalno započinje sa djelovanjem 1. listopada 2008. godine.

10. Damir HRELJA, isto, str. 21. U arhivsku komisiju imenovani su: Mirko Androić, prof., direktor Arhiva, Aleksander Schulteisz, direktor Muzeja i predstavnik ustanove ili poduzeća.

11. D. Hrelja, isto, str. 17-18. Arhivski vjesnici, Arhiv Hrvatske, Zagreb, 2/1959., 3/1960., 10/1967. Izvještaji o radu Historijskog arhiva u Varaždinu prof. Mirka Androića.

Iako je Ustanova prvenstveno što se tiče izdavačke djelatnosti bila usmjerena na područje Varaždina i varaždinske regije iz godišnjih izvješća može se iščitati i povremeno publiciranje izvora odnosno arhivskih pomagala vezano uz područje Podravine, Hrvatskog zagorja, te Međimurja. Uz navedeno Historijski arhiv u Varaždinu je aktivno vršio evidentiranje arhivskog gradiva u susjednim državama značajnog za istraživanje prošlosti Međimurja, Podravine, Hrvatskog zagorja i varaždinske regije. Osim evidentiranja gradiva Arhiv je u kontaktima sa arhivskim institucijama susjednih zemalja (Austrija, Mađarska) inicirao mikrofilmiranje gradiva značajnog za područje vlastite nadležnosti radi nadopune vlastitih fondova. Između ostalog varaždinski Arhiv je nastojao potaknuti i znanstvenu suradnju iniciranjem izrade zajedničkih programa za znanstveno istraživanje prošlosti Međimurja zajedno sa Županijskim arhivom u Zalaegerszegu u Mađarskoj¹².

Historijski arhiv u Varaždinu je prema prostornim mogućnostima kojima je raspolagao (sabirni centri) prikupljao gradivo na svom području. Što se tiče akvizicijske politike na području Međimurja znatni dio gradiva prikupljen je tokom 60-tih i 70-tih godina prošlog stoljeća od ustanova i poduzeća, te smješten u Čakovcu. Od 1958. do 2008. godine Arhiv je u sabirnom centru (Čakovec, Štrigova) prikupio gradiva u količini od 2 500 dužnih metara odnosno u trenutku razgraničenja 2008. godine u sabirnom centru čuvalo se 255 arhivskih fondova i zbirki¹³. Od 2008. do 2013. godine broj fondova i zbirki povećao se za 26, te se trenutno u Državnom arhivu za Međimurje čuva 281 fond i zbirka koji su prikupljeni uglavnom akvizicijama po službenoj dužnosti, te darovanjem i otkupom¹⁴.

Ustanova čuva arhivsko gradivo u rasponu od 1730. do 2002. godine, a oko 30 % gradiva je pretežno mađarske provenijencije. Što se tiče vrste gradiva s obzirom na klasifikacijsku strukturu u Državnom arhivu za Međimurje čuva se 96 fondova javne uprave i javnih službi, 18 fondova pravosuđa, 40 fondova odgoja i obrazovanja, 1 fond zdravstva i socijalnih ustanova, 76 fondova gospodarstva i bankarstva, 39 fondova društveno-političkih organizacija i sindikata, 6 zbirki, 4 fonda društava, udruga i udruženja te 1 osobni arhivski fond¹⁵.

Državni arhiv za Međimurje obavlja nadzor i zaštitu arhivskog gradiva izvan arhiva na području Međimurske županije, te prema trenutnoj kategorizaciji stvaratelja arhivskog gradiva nadzire javne i privatne stvaratelje. Prema približnoj procjeni s obzirom na broj stvaratelja javnog i privatnog arhivskog gradiva u pismohranama istih se nalazi oko cca 2 km gradiva¹⁶.

Što se tiče kulturno-prosvjetne djelatnosti Ustanova je u ovih četiri godine održala nekoliko izložbi iz područja gospodarske i zavičajne povijesti odnosno vezano uz obilježavanje određenih prigoda poput Međunarodnog dana arhiva. Uz to ustanova je uključena u suradnju sa nekoliko arhivskih institucija. Isto tako Ustanova nastoji djelovati edukativno na širu populaciju kroz održavanje predavanja odnosno radionica za korisnike poput učenika osnovnih i srednjih škola¹⁷.

Kao i ostali hrvatski arhivi Državni arhiv za Međimurje obavlja primarne poslove poput prikupljanja, obrade i zaštite gradiva, te nastoji omogućiti njegovo korištenje za razne profile korisnika (građani, znanstvenici, državne institucije itd.). Poput ostalih ustanova Državni arhiv za Međimurje uključen je u sustav ARHINET koji omogućava korisnicima mrežni pristup obavijestima o gradivu.

12. *Arhivski vjesnici* 2/1959., 10/1967., Arhiv Hrvatske, Zagreb, Izvještaj o djelatnosti Historijskog arhiva u Varaždinu. U izvještaju iz 1959. za prethodnu godinu naveden je podatak o izradi arhivskog pomagala, regeste o spisima za područje Međimurja. U izvješću za 1967. godinu naveden je podatak o izradi mikrofilmova gradiva u austrijskim, te mađarskim arhivima koje se odnosi na mjerodavno područje varaždinskog Arhiva. Između ostalog u izvješću iz 1967. godine naveden je podatak o uspostavi suradnje sa navedenom arhivskom ustanovom u Mađarskoj.

13. Dosjei fondova Državnog arhiva za Međimurje; Opći inventar Državnog arhiva za Međimurje

14. Tako je 2008. godine otkupljena zbirka Veliki ceh Štrigove, a 2010. godine Ustanova je preuzela darovanjem jedan osobni fond. U ustanovi se trenutno čuva 2550 dužnih metara gradiva.

15. Opći inventar Državnog arhiva za Međimurje

16. Međimurska županija spada među najmanje jedinice regionalne samouprave, a utemeljena je prema Zakonu o područjima županija, gradova i općina u Republici Hrvatskoj iz 1992. godine. U geografskom smislu obuhvaća područje Međimurja na sjeverozapadu Hrvatske. Kategorizacija stvaratelja arhivskog gradiva Državnog arhiva za Međimurje objavljena je 2009. godine u Narodnim novinama odnosno dostupna je na <http://www.narodne-novine.nn.hr>. Trenutno je u izradi nova kategorizacija koja je upućena na odobrenje Hrvatskom arhivskom vijeću.

17. Informacije o izložbenim i sličnim aktivnostima dostupne su internetskim stranicama lokalnih medija poput tjednika Međimurje i Međimurske novine. Državni arhiv za Međimurje je od 2011. godine uključen u suradnju sa 3 slovenske arhivske ustanove (Pokrajinski arhiv Maribor, Zgodovinski arhiv Ptuj, Zgodovinski arhiv Celje) i 2 hrvatske ustanove (Državni arhiv u Varaždinu, Državni arhiv u Zagrebu). Suradnja je rezultirala 2012. godine sa prvom tematskom izložbom pod nazivom "Gradovi i trgovišta na hrvatsko-štajerskoj granici".

S obzirom na skorašnji datum punopravnog članstva Hrvatske u Europskoj uniji otvaraju se nove mogućnosti i perspektive za djelovanje kulturnim ustanovama kao što su arhivi za razne oblike međunarodne suradnje odnosno uključenje u neke od njih kroz korištenje resursa europskih pristupnih fondova prije svega radi razvoja struke. Budućnost će pokazati da li su ustanove poput Državnog arhiva za Međimurje spremne iskoristiti sve resurse koji će biti na raspolaganju.

Vrijednost arhivskog gradiva za susjedne regije

Što se tiče arhivskog gradiva koje se čuva u Državnom arhivu za Međimurje, a odnosi se na područje najsjevernije hrvatske regije, Međimurje treba napomenuti da se čuva gradivo od početka 18. stoljeća do 2002. godine u količini od 2550 dužnih metara. Isto gradivo svjedoči o pripadnosti Međimurja različitim upravno-teritorijalnim i pravosudnim institucijama tijekom prošlosti. Iako sama regija predstavlja zasebnu teritorijalnu cjelinu koja je bila uključena u prošlosti u sustav susjednih zemalja (Mađarska, Slovenija) što se tiče nacionalnog sastava kroz prošlost kao i danas svjedoči o homogenosti hrvatskog nacionalnog identiteta odnosno o prevladavajućoj hrvatskoj nacionalnosti od gotovo 98%.

Iako arhivsko gradivo koje se čuva u Ustanovi obuhvaća razdoblje od prve polovine 18. stoljeća do početka 21. stoljeća ono posredno ili neposredno daje informacije o pripadnosti Međimurja kao cjeline koja je pripadala raznim značajnijim obiteljima koje su ostavile značajan trag u hrvatskoj povijesti (Lacković, Kanižaj, Celjski, Zrinski, Festetić). Od početka 18. stoljeća Međimurje je potpadalo u sastav mađarske županije Zala, te će se u njenom sastavu nalaziti do 1918. godine s izuzetkom razdoblja hrvatske uprave (1848.-1861.), te u razdoblju Drugog svjetskog rata. Uklopljenost u sastav mađarskog teritorija uvjetovala je pripadnost ustroju mađarskog upravnog i pravosudnog sustava, te automatizmom i njihovim institucijama. Isto vrijedi i za prosvjetne ustanove od kojih je cca 80% utemeljeno tokom druge polovine 19. stoljeća kada je Međimurje bilo neposredno pripojeno mađarskom teritoriju u ondašnjoj Austro-Ugarskoj monarhiji s izuzetkom ustanova u većim trgovištima kojima je osnivač bila vjerska zajednica (Katolička crkva)¹⁸. Nakon ponovnog uključanja Međimurja u sastav Hrvatske potkraj 1918. godine odnosno uključanja u sastav novoutemeljenog Kraljevstva SHS postojeći prosvjetni sustav će s nekim manjim izmjenama ostati nepromijenjen. Što se tiče postojećih upravnih i pravosudnih institucija one će nastaviti s djelovanjem s razlikom što će biti podvrnute u hijerarhijskom sustavu raznim višim institucionalnim tijelima u novoj državi (Mariborska oblast, Savska banovina, Dravska banovina)¹⁹.

Što se tiče crkveno-upravne pripadnosti Međimurja ono je od samih početaka postojanja Zagrebačke biskupije (kasnije nadbiskupije) potpadalo u njen sastav, te se ista pripadnost nije mijenjala do današnjih dana. Navedena pripadnost može se provjeriti u zbirka matičnih knjiga koje Ustanova čuva²⁰.

S obzirom na razdoblje koje obuhvaća gradivo koje se čuva u Državnom arhivu za Međimurje iako se odnosi na područje Međimurja ono svjedoči o pripadnosti srednjoeuropskom kulturnom krugu ove regije kao i ostatka kontinentalne Hrvatske. Ukoliko bi pripadnik znanstvene zajednice htio steći potpunije i detaljnije informacije o regiji poput Međimurja morao bi obići arhivske institucije susjednih zemalja koje čuvaju gradivo koje se odnosi na ovu regiju poput: Mađarskog državnog arhiva u Budimpešti, Županijskog arhiva u Zalaegerszegu, Pokrajinskog arhiva Maribor, Arhiva Republike Slovenije u Ljubljani, Arhiva Jugoslavije u Beogradu, Štajerskog pokrajinskog arhiva u Grazu, Austrijskog državnog arhiva u Beču, te specijalizirane arhivske institucije odnosno zbirke izvan arhiva poput Nadbiskupijskog arhiva u Zagrebu, Knjižnice "Nikola Zrinski" Čakovec i Muzeja Međimurja Čakovec. U pogledu informacijske vrijednosti za buduća znanstvena istraživanja gradivo Državnog arhiva za Međimurje može poslužiti za neka od znanstvenih područja poput: historiografije (zavičajne, gospodarske, socijalne,..), demografije, politologije, etnologije, sociologije, geografije, prava, medicine, te raznih grana prirodnih znanosti (biologija, ekologija).

18. Među značajnija trgovišta spadala su slijedeća naselja: Čakovec, Prelog, Donja Dubrava, Štrigova, Legrad.

19. Tako je primjerice Kotarski (Sreski) sud u Čakovcu od 1919. do početka 30-tih godina 20. stoljeća djelovao kao prvostupanjsko tijelo, a kao viša instanca djelovao je Okružni sud u Somboru.

20. U Državnom arhivu za Međimurje čuvaju se slijedeće zbirke matičnih knjiga: HR-DAM 257., Matične knjige židovske vjeroispovjedne općine Čakovec (1780.-1944.), HR-DAM 258., Matične knjige rimokatoličkih župa Međimurja (1730.-1946.), HR-DAM 259., Građanske matične knjige Međimurja (1895.-1945.).

U svakom slučaju Ustanovi predstoji puno posla oko identifikacije, obrade i omogućavanja dostupnosti postojećeg arhivskog gradiva za buduće korisnike. Pored navedenog novoj Ustanovi tek predstoji i zadatak evidentiranja arhivskog gradiva u susjednim državama koje se odnosi na Međimurje, a za kojim vlada interes s obzirom na rijetke publikacije pojedinih znanstvenika u kojima je isto citirano.

Budućnost će pokazati koliko su područne arhivske ustanove u Hrvatskoj spremne iskoristiti moguće resurse koji će biti na raspolaganju nakon 1. srpnja kada će Hrvatska postati punopravnom članicom Europske unije. Ukoliko se resursi iskoriste ili započnu koristiti ta činjenica može značiti samo dodatni poticaj prema afirmaciji jedne područne arhivske ustanove, a samim time i arhivske struke općenito.

Izvori i literatura

Arhivski fondovi i zbirke u arhivima i arhivskim odjelima u Socijalističkoj Republici Hrvatskoj, Beograd 1984.

Arhivski vjesnik 2/1959., Zagreb.

Arhivski vjesnik 3/1960., Zagreb.

Arhivski vjesnik 10/1967., Zagreb.

Damir HRELJA, *Zapisi iz prošlosti (povodom 60-te obljetnice Državnog arhiva u Varaždinu)*, Varaždin, 2010/2011.

Vladimir KALŠAN, *Međimurska povijest*, Čakovec 2006.

Narodne novine, 14/2007.

Pregled arhivskih fondova i zbirki Republike Hrvatske, Zagreb 2006.

Službeni vjesnik kotara Varaždin, 19/1964.

DAVŽ, f. 554., Državni arhiv u Varaždinu (1950.-)

DAM, f. 23., Narodni odbor općine Čakovec (1955.-1963.)

SUMMARY

The history of the modern archival institutions in Croatia began in 1950 when the first archival law for the area of former Yugoslavia was passed. The Archives of the city of Varaždin, founded in 1950, was first an integral part of the City Museum of Varaždin, being one of the first institutions under the mentioned law. During the same year some proposals were made by the local government for making it an independent institution. The result was the formation of the Archives of the city of Varaždin at the end of 1951 and the separation of the Archives and the Museum of the city of Varaždin. The Archives of the city of Varaždin later became an important cultural institution of the region. The Museum of the city of Čakovec was founded in 1954 and was first the city and later the regional institution in charge of the collection of cultural heritage items as well as archival records collected in Međimurje. The archival activities were performed by the Museum of Čakovec until late 1950s. In 1959, following the decree of the Council of culture and science of the People's Republic of Croatia from 1957, the Historic Archives in Varaždin was in charge of the archival activities for the district of Čakovec. The Historic Archives in Varaždin founded the collection centre in Čakovec. From 1961 it was first situated in the premises of the Municipal Court in Prelog. In the following year the city Archives Varaždin was provided with the offices in Old Town Čakovec next to the City Museum of Čakovec, where it also had storage facilities from 1962 to 1969. The collection of archival records was moved from Prelog to Čakovec in 1969, and the collection centre operated there until 2002. Due to a number of reasons the building of the former primary school in Štrigova was allocated to the Archives by the Council of Međimurje County for archival storage and recording in 2000. After the renovation and re-assignment of the building the archival materials were moved to Štrigova in 2002. The collection centre continued with the collection activities as part of the State Archives in Varaždin until 2007, when the State Archives of Međimurje was founded as the new authority institution for Međimurje. The two institutions were separated in 2008, and the new institution started its activities in the same building.

Submitting date: 04.04.2013

Acceptance date: 24.04.2013

